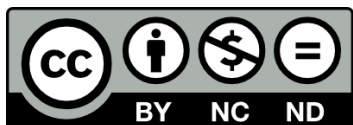

Ιστορία Σλαβικών Λαών

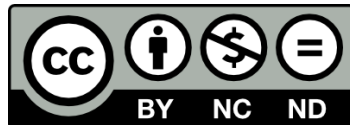
Ενότητα 5^η: Σερβία Α΄

Αγγελική Δεληκάρη
Λέκτορας Μεσαιωνικής Ιστορίας των Σλαβικών Λαών
Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας ΑΠΘ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σερβία, Α΄ μέρος

Εγκατάσταση των Σέρβων στα Βαλκάνια και η
δημιουργία του μεσαιωνικού Σερβικού
κράτους

Περιεχόμενα ενότητας

1. Οι βυζαντινές πηγές σχετικά με τους Σέρβους (De administrando Imperio, κ.ά.).
2. Η βυζαντινή πολιτική του εκχριστιανισμού των Σέρβων.
3. Το κράτος της Ρασκίας και η άνοδος της δυναστείας των Νεμανιδών.
4. Ο άγιος Σάββας, ο πρώτος αρχιεπίσκοπος της Σερβικής Εκκλησίας, και οι πολιτικοί λόγοι της δημιουργίας της αυτοκέφαλης Σερβικής Εκκλησίας.
5. Ο Κράλης Μιλούτιν και η επέκταση του σερβικού κράτους.

Σκοποί ενότητας

- Κατανόηση των συνθηκών δημιουργίας του Σερβικού κράτους.
- Εντοπισμός των πολιτικών λόγων της δημιουργίας αυτοκέφαλης Σερβικής Εκκλησίας.

Εμφάνιση Σέρβων

- Η πρώτη βυζαντινή πηγή που μας δίνει πληροφορίες για την εμφάνιση των Σέρβων στα Βαλκάνια είναι το έργο του Βυζαντινού αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου «Προς τον ίδιον Υιόν Ρωμανόν» ή όπως είναι γνωστό “De administrando Imperio”.
- Σύμφωνα λοιπόν με τη διήγηση του Πορφυρογέννητου ο αυτοκράτορας Ηράκλειος (610-641) εγκατέστησε τους Σέρβους, όπως και τους Κροάτες μετά το 626 μ.Χ. στα Βαλκάνια ως συμμάχους προκειμένου να προστατέψουν την αυτοκρατορία από τον αβαρικό κίνδυνο.
- Οι Σέρβοι, οι οποίοι όπως αναφέρει ο Πορφυρογέννητος ζούσαν μέχρι τότε στην «Λευκή Σερβία» βόρεια δηλ. από τα Καρπάθια όρη, εγκαταστάθηκαν στις περιοχές του σημερινού Μαυροβουνίου, της Ερζεγοβίνης, της νοτιοδυτικής Σερβίας και του Κοσόβου, ενώ προς βορρά έφτασαν μέχρι τον ποταμό Σάβο.

Δημιουργία δύο κέντρων

- Γενικά δεν έχουμε πληροφορίες για τους δύο πρώτους αιώνες μετά την εγκατάστασή τους. Κατά πάσα πιθανότητα όμως την περίοδο αυτή δημιουργήθηκαν μικρά σερβικά κρατίδια.
- Η διαδικασία οδήγησε στην συγκρότηση στα τέλη του 9^{ου} με αρχές του 10^{ου} αι. και δημιουργία δύο κέντρων, ενός παραθαλασσίου, της Διόκλειας (από τον 11^ο αι. ονομάζεται Ζέτα και αργότερα Μαυροβούνιο), και ενός που βρισκόταν στο εσωτερικό της χώρας, της Ρασκίας (στην περιοχή του σημερινού Κοσόβου).

Πρώτο σερβικό μόρφωμα στη Ρασκία

- Η δημιουργία του σερβικού κράτους ήταν μια πολύπλοκη και μακροχρόνια διεργασία. Τα δύο προαναφερθέντα κέντρα έπρεπε να αντιμετωπίσουν τις δύο μεγάλες ισχυρές δυνάμεις της περιοχής που ήταν το Βυζάντιο και η Βουλγαρία.
- Εκτός από αυτό η Διόκλεια υπαγόταν στη Δυτική Εκκλησία, ενώ ένα τμήμα των εδαφών της Ρασκίας ανήκε στο κλίμα της αρχιεπισκοπής Αχρίδας.
- Πάντως το πρώτο σερβικό μόρφωμα δημιουργήθηκε στη Ρασκία. Αυτό ήρθε αρχικά αντιμέτωπο με την επεκτατική πολιτική του τσάρου Συμεών (893-927), αλλά και αργότερα από το εφήμερο κράτος του Σαμουήλ (976-1018), ο οποίος εκτός από τη Ρασκία κατέκτησε τη Διόκλεια και τη Βοσνία και λεηλάτησε ένα μεγάλο μέρος της Δαλματίας.

Βυζαντινή παρουσία στα σερβικά εδάφη

- Η κατάλυση του κράτους του Σαμουήλ από τον Βασίλειο Β΄ τον Βουλγαροκτόνο το 1018 σήμανε και την έναρξη της βυζαντινής επικυριαρχίας πάνω στις σερβικές περιοχές.
- Η βυζαντινή παρουσία στα σερβικά εδάφη ήταν σχετικά σύντομη, αφού το 1040/41 ο Στέφανος Βοϊσλάβος (1037-1051) νίκησε τα βυζαντινά στρατεύματα. Σύντομα η εξουσία του επεκτάθηκε και στις γειτονικές περιοχές. Έτσι η Διόκλεια αποδεσμεύτηκε από τη βυζαντινή κυριαρχία, και, σχεδόν μέχρι το τέλος του 11^{ου} αι. διαδραμάτιζε πιο σημαντικό ρόλο από τη Ρασκία.
- Ο γιος του Βοϊσλάβου, Μιχαήλ (1052-1082) εκμεταλλεύτηκε το εκκλησιαστικό σχίσμα ανάμεσα στη Ρώμη και την Κωνσταντινούπολη (1054) και πέτυχε την αναβάθμιση της λατινικής επισκοπής της Αντιβάρεως σε αρχιεπισκοπή (1067). Με την φιλοκαθολική πολιτική που ακολούθησε πέτυχε να λάβει από τον πάπα το βασιλικό στέμμα και τον τίτλο «rex».

Κωνσταντίνος Βοδίνος

- Τον Μιχαήλ διαδέχθηκε ο γιος του Κωνσταντίνος Βοδίνος (Μποντίν, 1082-1101) και κατά τη διακυβέρνησή του η χώρα γνώρισε τη μεγαλύτερη έκτασή της προσαρτώντας τη Βοσνία και τη Ρασκία. Ο Βοδίνος αιχμαλωτίστηκε δύο φορές από τους Βυζαντινούς, οι οποίοι κατάφεραν να αποκαταστήσουν την επικυριαρχία τους στην περιοχή μόλις στα τέλη του 11^{ου} αι.
- Μετά το θάνατο του Βοδίνου η Διόκλεια έχασε το προβάδισμά της και το πολιτικό κέντρο των Σέρβων μετατοπίστηκε και πάλι στη Ρασκία. Η Ρασκία βρισκόταν υπό την πνευματική και εκκλησιαστική επιρροή του Βυζαντίου. Οι βυζαντινοί αυτοκράτορες άλλωστε ήταν αυτοί που ενθρόνιζαν και εκθρόνιζαν τους μεγάλους ζουπάνους (= άρχοντες) της.
- Η απομάκρυνση από τη βυζαντινή σφαίρα επιρροής ξεκίνησε στα χρόνια του μεγάλου ζουπάνου Στέφανου Νεμάνια. Ο Στέφανος Νεμάνια ήταν ο ιδρυτής της δυναστείας των Νεμανιδών που έμελε να κυβερνήσει την χώρα για τα επόμενα διακόσια χρόνια.

Στέφανος Νεμάνια

- Ο Στέφανος Νεμάνια γεννήθηκε γύρω στο 1113/14 στη Ribnica (κοντά στη σημ. Podgorica του Μαυροβουνίου) μεταξύ των ετών 1166-1168 έγινε μεγάλος ζουπάνος μετά από συμφωνία του βυζαντινού αυτοκράτορα Μανούλ Α΄ Κομνηνού (1143-1180).
- Αυτό ωστόσο δεν τον απέτρεψε να στασιάσει εναντίον των Βυζαντινών το 1171/1172. Οι Βυζαντινοί κατέπνιξαν την εξέγερση και κατέλαβαν τη Ρασκία.
- Ο Βυζαντινός αυτοκράτορας τον ανάγκασε να συμμετάσχει ως νικημένος στασιαστής και όμηρος στο θρίαμβο του Μανουήλ στην Κωνσταντινούπολη.

Άγιος Σάββας

- Εικόνα 1: Ο άγιος Σάββας στην Kraljevacrkva στη Στουντένιτσα.

Συμμαχίες εναντίον του Βυζαντίου

- Μετά το θάνατο του Μανουήλ (1180) ο Στέφανος Νεμάνια βρήκε ευκαιρία να καταπατήσει τους όρκους και να κάνει συμμαχίες εναντίον του Βυζαντίου.
- Έτσι συμάχησε με τους Ούγγρους, κατέστρεψε τα βυζαντινά συνοριακά φρούρια, όπως το Βελιγράδι, τη Ναϊσσό, τη Σαρδική κ.ά., κατέκτησε τη Δαλματία και την Αλβανία, και ένωσε τη Ρασκία με τη Ζέτα.
- Κατά την Τρίτη Σταυροφορία (1189-1192) προσέφερε υποταγή στον Γερμανό αυτοκράτορα Φρειδερίκο Βαρβαρόσα και του επέτρεψε να περάσει μέσω Σερβίας. Βέβαια ο Βαρβαρόσα σκοτώθηκε και έτσι η Σταυροφορία έλαβε τέλος.
- Τότε βρήκε ευκαιρία ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Ισαάκιος Β΄ Άγγελος (1185-1195) να συντρίψει τον Νεμάνια το 1190 και υπέγραψαν συμφωνία.

Στέφανος Πρωτόστεπτος

- Το 1196 παραιτήθηκε ο Στέφανος από το θρόνο και μπήκε ως μοναχός στη μονή Studenica, την οποία είχε ιδρύσει ο ίδιος. Δεν έμεινε όμως πολύ καιρό εκεί γιατί αποχώρησε με κατεύθυνση τον Άθωνα, όπουμόναζε ο γιος του Σάββας. Μαζί ανήγειραν τη μονή Χιλανδαρίου στα ερείπια μιας παλαιότερης μονής.
- Ο Νεμάνια άφησε την εξουσία στον γιο του Στέφανο Πρωτόστεπτο. Ο Στέφανος είχε ηγετικές ικανότητες. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους το 1204, ο Στέφανος προσέγγισε τους Λατίνους και μάλιστα χώρισε τη γυναίκα του (τη βυζαντινή πριγκίπισσα Ευδοκία, ανιψιά του αυτοκράτορα Ισαακίου Β΄) και παντρεύτηκε την εγγονή του δόγη της Βενετίας Enrico Dandolo, εξασφαλίζοντας έτσι την υποστήριξη της Βενετίας.

Ίδρυση ανεξάρτητης Σερβικής Εκκλησίας

- Το 1217 στέφθηκε βασιλεύς από τη Ρώμη (γι' αυτό και ονομάζεται Πρωτόστεπτος). Η ενέργεια αυτή ωστόσο δε σήμαινε στροφή της Σερβίας προς τη Δύση.
- Δύο χρόνια αργότερα το 1219 ο αδελφός του Σάββας επισκέφθηκε τη Νίκαια, την έδρα του τότε βυζαντινού αυτοκράτορα και του πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως και πέτυχε την αναγνώριση της αυτοκέφαλης σερβικής αρχιεπισκοπής, καθώς και τη χειροτονία του ίδιου ως αρχιεπισκόπου.
- Η πράξη αυτή, δηλ. η ίδρυση ανεξάρτητης Σερβικής Εκκλησίας είχε πολύ μεγάλη σημασία όχι μόνο από εκκλησιαστική αλλά και από πολιτική άποψη, αφού, όπως έχουμε προαναφέρει κάθε ανεξάρτητο κράτος επιζητούσε και τη δημιουργία δικής του Εκκλησίας.
- Βέβαια εναντίον της δημιουργίας της Σερβικής αρχιεπισκοπής τάχθηκε ο αρχιεπίσκοπος Αχρίδας Δημήτριος Χωματηνός, ο οποίος θεωρούσε ότι η περιοχή της Σερβίας υπάγεται στη δική του δικαιοδοσία και ο πατριάρχης δεν μπορούσε να προχωρήσει στην ενέργεια αυτή.

Επιστολή του Χωματινού

- Στην επιστολή που έστειλε στον Σάββα τονίζει την αντικανονικότητα της πράξης αυτής (πρόκειται για εισπήδηση ιεράρχη στην επισκοπή του επισκόπου Ράσης).
- Στην επιστολή του επισημαίνει ότι, αν ο Σάββας επιθυμούσε αρχιερατικό αξίωμα της παραπάνω αρχιεπισκοπής, τότε θα έπρεπε να απευθυνθεί στον αρχιεπίσκοπο «Βουλγαρίας», ο οποίος ήταν αυτοκέφαλος, και στους ιεράρχες που υπόκεινταν σ' αυτόν.
- Το γράμμα του Χωματηνού έκλεινε με την προειδοποίηση διακοπής της κοινωνίας με τον Σάββα καθώς και με όσους (κληρικούς ή λαϊκούς) είχαν κοινωνία με αυτόν.
- Δεν γνωρίζουμε, αν υπήρξε απάντηση από τον Σάββα. Δεν έχει διασωθεί τίποτε σχετικό. Αλλά και ο Χωματηνός εκτός από την επιστολή που έστειλε στον Σάββα και την νύξη του σε κάποιο γράμμα του προς τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, δεν φαίνεται να δίνει συνέχεια στο θέμα.

Νεοσύστατη Σερβική Εκκλησία

- Ο Σάββας μετά την επιστροφή του από τη Νίκαια αρχικά διέμεινε στη μονή Στουντένιτσα και κατόπιν μετακινήθηκε στην Ζίτσα, η οποία αρχικά ήταν η έδρα της αρχιεπισκοπής, μέχρι την μετακίνηση στο Ιπέκιο (Ρεć).
- Η νεοσύστατη Σερβική Εκκλησία συμπεριέλαβε τρεις επισκοπές της αρχιεπισκοπής Αχριδών, καθώς και τις παραθαλάσσιες περιοχές της Σερβίας. Ο Σάββας δεν έθιξε τις λατινικές επισκοπές που ήδη υπήρχαν εκεί.
- Την ίδια πολιτική ακολούθησε και ο αδελφός του, ο Στέφανος Πρωτόστεπτος. Παρά τη στροφή της Σερβίας προς την ορθόδοξη Εκκλησία, ο Στέφανος δεν διέκοψε την αρμονική συνύπαρξη με τον ρωμαιοκαθολικό πληθυσμό των παράκτιων σερβικών πόλεων και τις λατινικές επισκοπές στις οποίες υπαγόταν ο πληθυσμός αυτός.

Οι τρεις γιοι του Στέφανου Πρωτόστεπτου

- Οι τρεις γιοι του Στέφανου Πρωτόστεπτου (Στέφανος Ραντοσλάβ, Στέφανος Βλαδισλάβ, Στέφανος Α΄ Ούρεσης) που τον διαδέχθηκαν στο θρόνο δεν διέθεταν τις ηγετικές ικανότητες του πατέρα τους.
- Σας αναφέρω απλώς για τον Στέφανο Ραντοσλάβ ότι είχε παντρευτεί την κόρη του δεσπότη της Ηπείρου Θεόδωρου Δούκα, την Άννα και πολύ συχνά γίνεται λόγος για την φιλελληνική/φιλοβυζαντινή πολιτική που ακολούθησε.
- Ο Ραντοσλάβ είχε κόψει το δικό του νόμισμα και είναι χαρακτηριστικό ότι σε όλες τις παραλλαγές του νομίσματός του που έχουν διασωθεί υπάρχουν ελληνικές επιγραφές. Επίσης σε ένα έγγραφό του, το οποίο εξέδωσε ως κράλης της Ρασκίας προς τους κατοίκους του Ντουμπρόβνικ, στις 4 Φεβρουαρίου του 1234 υπογράφει στην ελληνική γλώσσα (Miklosich, Monumentaserbica, Vindobonnae 1857, σ. 19-20, Κίσσας, Το ιστορικό υπόβαθρο των καλλιτεχνικών σχέσεων, σ. 27-28).

Διακυβέρνηση του Μιλούτιν – οικονομική και πολιτική ανάπτυξη

- Η βασιλεία όμως των εγγονών του Δραγούτιν και Μιλούτιν θα είναι μια περίοδος σημαντική για την Σερβία.
- Ιδιαίτερα επί διακυβέρνησης του Μιλούτιν (1282-1321) σημειώθηκε συστηματική οικονομική ανάπτυξη και η οικοδόμηση της εσωτερικής διοίκησης.
- Η εκμετάλλευση των πλούσιων κοιτασμάτων σε χρυσό, ασήμι, σίδηρο, μόλυβδο κ.ά. και η μεταπώλησή τους μέσω Ντουμπρόβνικ και άλλων παραθαλασσίων πόλεων συνέβαλαν αποφασιστικά στην οικονομική και πολιτική ανάπτυξη της Σερβίας.
- Η ανάπτυξη αυτή επέτρεψε και την κοπή νομισμάτων, τα οποία αντικατέστησαν τα βυζαντινά και ιταλικά νομίσματα.

Επεκτατική πολιτική της Σερβίας

- Ο Μιλούτιν βασιζόμενος σε μια δυνατή οικονομία, μπόρεσε να χρηματοδοτήσει τους πολέμους του εναντίον της βυζαντινής Μακεδονίας με αποκορύφωμα την κατάκτηση της πόλης των Σκοπίων.
- Τα Σκόπια θεωρούνταν ιδανική πόλη για πρωτεύουσα του σερβικού κράτους, που μέχρι τότε δεν διέθετε μια σταθερή πρωτεύουσα.
- Την επεκτατική πολιτική της Σερβίας προσπάθησε να ανακόψει ο βυζαντινός αυτοκράτορας Ανδρόνικος Β΄, προτείνοντας στον Μιλούτιν να παντρευτεί την αδελφή του Ευδοκία.
- Η Ευδοκία όμως αρνήθηκε, οπότε ο αυτοκράτορας του πρότεινε τότε ως σύζυγο την μόλις πεντάχρονη ή εξάχρονη κόρη τους Σιμωνίδα.

Απαρχή του εξελληνισμού της Σερβίας

- Πρέπει να σας αναφέρω ότι ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως είχε αντιδράσει τότε οξύτατα εναντίον του γάμου λόγω του νεαρού της ηλικίας της Σιμωνίδας (ο Μιλούτιν είχε παντρευτεί ήδη τρεις φορές).
- Αλλά και η σερβική αριστοκρατία ήταν εναντίον του γάμου αυτού, επειδή επιδίωκε τη συνέχιση του πολέμου με το Βυζάντιο, γιατί από τις κατακτήσεις βυζαντινών εδαφών προσποριζόταν μεγάλα οφέλη.
- Τελικά ο γάμος τελέστηκε το 1299 στη Θεσσαλονίκη από τον αρχιεπίσκοπο Αχρίδας Μακάριο και η συνθήκη ειρήνης που υπογράφηκε ήταν η απαρχή όχι μόνο μιας ειρήνης στα σερβοβυζαντινά σύνορα αλλά και η απαρχή του εξελληνισμού της σερβικής αυλής και της κρατικής διοίκησης. Όλα τα βυζαντινά εδάφη που είχε κατακτήσει ο Μιλούτιν με πόλεμο, προσαρτήθηκαν στο σερβικό κράτος ως «προίκα», όπως έλεγε ο ίδιος ο σέρβος κษάτης.

Ανάκτορο Μιλούτιν στη Θεσσαλονίκη

- Όσον αφορά τον Μιλούτιν, αυτός συμπεριφερόταν ως ισότιμο μέλος της βυζαντινής αυτοκρατορικής οικογένειας. (Πεθερά του Μιλούτιν ήταν η Ειρήνη-Γιολάνδα Μομφερρατική, δεύτερη σύζυγος του Ανδρονίκου Β΄. Αυτή έμεινε στη Θεσσαλονίκη από το 1303 έως το 1317 που πέθανε).
- Ο Μιλούτιν επισκεπτόταν πολύ συχνά τη Θεσσαλονίκη. Γνωρίζουμε μάλιστα ότι δημιούργησε μια βασιλική αυλή (ένα ανάκτορο) στην πόλη (γύρω στο 1315), καθώς και ότι ανέγειρε τρεις ναούς, τον ναό του Αγίου Νικολάου του Ορφανού (1315-1316), την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (1316-1317), αλλά και τον ναό της Αγίας Τριάδας (δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς) καθώς και κάποια άλλα κτίσματα.
- Το ανάκτορο αυτό του Μιλούτιν πρέπει να βρισκόταν στον χώρο ανάμεσα στο σημερινό Διοικητήριο και τον ναό του Προφήτη Ηλία (για περισσότερες πληροφορίες βλ. βιβλίο Κίσσα). Από αυτά το μόνο που σώζεται σήμερα είναι ο ναός του Αγίου Νικολάου του Ορφανού.

Συμμαχία Βυζαντίου – Βουλγαρίας εναντίον Σερβίας

- Ωστόσο οι Βυζαντινοί αλλά και οι Βούλγαροι δεν φαίνονταν διατεθειμένοι να ανεχτούν την εξάπλωση των Σέρβων.
- Μόλις τελείωσε η εμφύλια διαμάχη ανάμεσα στον Ανδρόνικο Β΄ και τον εγγονό του Ανδρόνικο Γ΄ (1328-1341) το Βυζάντιο συμμαχήσε με τους Βουλγάρους εναντίον της Σερβίας.
- Οι Σέρβοι νίκησαν τους Βουλγάρους στο Βελεβούσδιο (σημ. Κιουστεντίλ) και στη μάχη σκοτώθηκε και ο Βούλγαρος τσάρος Μιχαήλ Σισμάν (1323-1330).

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνα 1: Ο άγιος Σάββας στην Kraljevackrkva στη Στουντένιτσα. Public Domain.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sveti_Sava_Kraljeva_Crkva.jpg

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αγγελική Δεληκάρη.
«Ιστορία Σλαβικών Λαών. Σερβία Α'». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014.
Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS192/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Αλεξάνδρα Αντωνιάδου
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2013-2014

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

